

**TRACING POLYGAMY AS A HUMOUROUS
SUBJECT IN TURKISH FOLK LITERATURE
YANDIM İKİ AVRAT ELİNDEN**

Türk Halk Edebiyatı Ürünlerinde Güldürü Konusu Edilen

Çok Eşliliğin İzini Sürmek

Yandım İki Avrat Elinden

Hamiye DURAN¹

Abstract

Polygamy is the practice of marrying multiple spouses at a time. The family and social environment, acquired morals, family genetics and most importantly the feelings recorded in the subconscious and the romantic feelings attributed to polygamy by men are the reasons behind polygamy but eventually it has negative effects on the man, the first wife and her children. This becomes the subject of humour which is the art of entertaining and amusing people by projecting the ridiculous, unusual and paradoxical sides of events. Turkish people express their most important issues with humour. By doing that, they try to create an environment in which these issues can be resolved. By studying the random examples of tales, lullabies, poetry, folk songs and proverbs, it can be clearly seen that polygamy is not what it is hoped to be, even for men and that it becomes a wound that needs healing. While it is rare in the Turkish tradition, polygamy occurs especially in Eastern provinces (average rate %5-%12) influenced by other cultures, specifically Arabic culture. In the studied texts it can be observed that eventually, men, the apparent culprit, are adversely affected along with the wives and children and the family unit is damaged. While it has sociological, psychological, economic, politic and religious aspects and is often ignored because it is considered a matter of religion, this issue needs to be made visible, its negative consequences needs to be eliminated and the intention to create healthy generations, families and a healthy society needs to be presented.

Keywords: Turkish literature, polygamy, wife, humour, co-wife

Özet

Çok eşlilik veya poligami, bir kimsenin aynı esnada birden fazla kişiyle evli olmasıdır. Yetiştirildiği aile ortamı, çevre, edindiği ahlaki değerler, aileden gelen genetik kodlar ve en önemlisi yaşarken bilinçaltı dediğimiz alana kaydedilen duygular ve özellikle erkeklerin romantik bir düşünce ile benimsedikleri çok eşlilik, akabinde hem kendisini hem de birinci kadını, ondan olma çocukları ve çevresini, olumsuz olarak etkilemektedir. Bu durum, olayların gülünç, alışılmadık, çelişkili yönlerini yansıtarak insanı söz konusu olaylar üzerinde düşündürme, eğlendirme, ya da güldürme sanatı olarak tarif edilen mizahın konusu olmaktadır. Türk halkı en önemli meselelerini mizah ile anlatma yoluna başvurmaktadır. Bu yolla konuya dikkat çekerek, bu meselenin halledilmesi ve sebep olduğu problemlerin giderilmesi için bir ortam oluşturmaya çalışmaktadır. Masal, fıkra, ninni, mani, türkü, atasözü gibi türler taranarak, rastgele (Random usulü) seçtiğimiz

¹ Doç. Dr., Hamiye Duran, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, hamkiye@gazi.edu.tr

örneklerden hareketle muhataplarına ve topluma acı veren çok eşliliğin, erkek için de umulan gibi olmadığı, tedavi edilmesi gereken bir yaraya dönüştüğü görülmektedir. Türk geleneği açısından bakıldığında nadiren görülen çok eşlilik, başka kültürlerin özellikle Arap kültürünün etkisiyle -oranı az da olsa - (genel oran %5-%12) bilhassa Doğu illerimizde söz konusudur. Ele alınan metinlerde de görüldüğü üzere işin faili gibi görünen erkeklerin de sonunda mağdur olduğu, kadın ve çocukların yanında kendisinin de olumsuz etkilendiği ve aile yapısının zedelendiği müşahede edilmiştir. Sosyolojik, psikolojik, ekonomik, politik ve dini pek çok boyutu bulunan ve dinin gereği olduğu varsayımı ile görmezden gelinen bu mesele, üzerindeki perde kaldırılarak görünür kılınmak, sebep olduğu negatif sonuçlar giderilmek, sağlıklı nesil ve buna bağlı olarak sağlıklı aile-toplumlar oluşturmak niyeti ortaya konulmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Türk edebiyatı, çok evlilik, avrat, güldürü, kuma.

Giriş

Geçiş dönemlerinin en önemlilerinden biri ve toplumsal bir kurum olan evlilik, en basit şekliyle topluluk içinde yaşayan iki karşı cinsin birlikte yaşama istek ve inisiyatiflerinin bildirilmesi ve bunun topluluk tarafından kabul edilmesidir. Basit olarak bu şekilde tarif edilse bile evlenme, neredeyse bütün topluluklarda kutsanarak, etrafında -gerek öncesinde gerek sonrasında- pek çok pratiğin, kaçınmaların, kutsamanın ve bunlara bağlı olan tören ve törelerin yoğunlaştığı bir dönemi ifade eder. Her topluluğun kabul ettiği kendi töreleri, inançları içinde biçimlendirdiği evlenme çeşitleri vardır. Toplumumuzda çeşitli derecelerde cari olan evlilik çeşitlerinden bazıları, isteyerek evlenme, görücü usulü ile evlenme, berdel, beşik kertmesi, kız kaçırma ya da kaçma, taygeldi, levirat, sorarat ve kumalıktır. Biz evlenme çeşitleri arasından bizim toplumumuzda kumalık, ortaklık, nöker gibi adlarla ifade edilen çok eşliliği inceleme konusu olarak seçtik.

Çok eşlilik veya poligami, bir kimsenin aynı esnada birden fazla kişiyle evli olmasıdır. Yetiştirdiği aile ortamı, çevre, edindiği ahlaki değerler, aileden gelen genetik kodlar ve en önemlisi yaşarken bilinçaltı dediğimiz alana kaydedilen duygular ve özellikle erkeklerin romantik bir düşünce ile benimsedikleri çok eşlilik, akabinde çoğunlukla hem kendisini hem de birinci kadını, ondan olma çocukları ve çevresini, olumsuz olarak etkilemekte, üzmemekte, pek çok yönleri olan bir problem olarak ortaya çıkmaktadır.

Poligaminin çeşitli tipleri mevcuttur. Poligini bir erkeğin iki ve ya daha fazla kadınla evlendiği, dünya çapındaki en yaygın görülen çeşittir. Bir kadının bir veya daha fazla erkekle evlendiği şekil poliandri olarak adlandırılır. Poliandri Güney Asya'da Himalaya bölgesinde ve Kuzey Nijerya'da az sayıda toplulukta gözlenir. Poliginandri ise iki ve ya daha fazla kadının iki ve ya daha fazla erkekle evlendiği çeşittir (Zeitzen 2008).

Diğer bir poligami formu informal poligamidir. İnfomal poligamide bir erkek yasal evliliğine devam ederken ikinci bir kadınla düzenli bir aile ilişkisi sürdürmektedir (Ri-vett ve Street 1993). Antropologlar poligamiyi; poligini ile eş anlamlı olarak birden fazla sayıda kadının evliliğe dâhil olması olarak tanımlarken, sosyologlar poligamiyi çocuk sayısını artırmak için bir üreme stratejisi olarak görmektedir (White 1988, Slonim-Nevo ve Al-Krenawi 2006).

Poligaminin dünya çapında yaygınlığı hakkında kesin veri bulunmamakla birlikte, Murdock'un etnografik atlasına kayıtlı 1170 topluluğun 850'sinde mevcut bir uygulama olarak görülmektedir (Bergstrom 1994). Bu toplulukların poligami olarak listeye alınmasının nedeni poligamiye izin verilmesi veya tercih edilmesidir. Aslında bu 850 toplulukta daha yaygın olan evlilik biçimi monogamidir (Zeitzen 2008). Poligami

Ortadoğu, Afrika, Güney Asya'da sık görülmele birlikte, Amerika'da Mormonlar, Kanada'da yerli gruplar, Avrupa'daki göçmen topluluklar ve Avustralya aborjinlerinde de bulunmaktadır (Zeitzen 2008, Bao 2008) (Yılmaz vd. 2015:222) .

Çok evliliğin, Osmanlıda adı "Taaddüd-i Zevcat"tır. Osmanlı dönemi aile hukuku, İslâm aile hukukun ortaya koyduğu ilkeler çerçevesinde oluşmuştur ve bu konuda herhangi bir yasak konulmamıştır. İslam Dini'nde çok eşlilik; erkek özneli dünyada erkek lehine olarak anlatılarak meşru kabul edilmiş, eşler arasında maddi kaynakların eşit dağıtılması ve eşlere adaletli davranmak şartıyla serbest bırakılmıştır.

1917 yılında çıkarılan aile kanunu ile kocanın ikinci bir kadına sahip olması, ilk karısının rızasına bırakılmıştır. 1924-25 yıllarında çıkarılan kanunlarda ise çok eşli evliliklerde izin alma zorunluluğu getirilmiş, bu yetki de devlet tarafından görevlendirilmiş olan hâkimlere verilmiştir. Bu bağlamda birden fazla kadınla evlenmek için hâkimden özel izin alınmasının yanı sıra, bu tür evlilik yapmak isteyen erkeğin, ikinci eşe 'ihtiyacı olduğunu' ve her iki eşine karşı adil davranacağını ispatlaması şartını getirmiştir (Gücük 2010: 127).

Türkiye Cumhuriyeti'nde 17 Şubat 1926 yılında çıkarılan medeni kanun ile poligami yasaklanmıştır. Bu yasa ile evlilikte kadın erkek eşitliği, evlenmek için devlet tarafından görevlendirilmiş memur bulunması şartı, eşlerin ancak mahkeme kararıyla evlenme akdini sonlandırabilmeleri kuralları getirilmiştir (Cin 1974).

Ülkemizde poligami, kuma geleneği olarak adlandırılan âdetle varlığını özellikle doğu ve güneydoğu Anadolu bölgelerinde sürdürmektedir. Türk geleneği açısından bakıldığında nadiren görülen çok eşlilik, başka kültürlerin özellikle Arap kültürünün etkisiyle -oranı az da olsa - resmî verilere göre %5- %12 civarında olup bilhassa Doğu illerimizde söz konusudur. Kuma evliliği, gayri resmi olarak yapılabilmektedir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde farklı zamanlarda yapılan araştırmalar, çok eşliliğin, devlet kontrolünün daha az hissedildiği bu bölgelerde oran olarak çok yüksek olduğunu göstermektedir (Özkan ve ark. 2006, Gücük ve ark. 2010). Sayısal olarak durum böyle iken kuma aynı zamanda, ilk eş üzerinde sürekli bir tehdit unsuru olarak halihazırda kullanılmaktadır.

İkinci evliliğini yapmak isteyen erkek, bunun için meşru bir zemin aramaktadır. İslâm toplumlarında bu, Nisa Suresi'nin 3. âyetinine atıfla gerçekleştirilmek istenmekte, iki eşli ya da bu eğilimde olan erkekler "Allah'ın dört eşle evlenmelerine izin vermesine rağmen" devletin bu haklarını ellerinden aldığını ifade ederek öfkelenmektedirler.

Eşitlik ilkesi vurgulanarak, Arap erkeklerinin evlilik hayatını düzenleyen bu âyet, eşler arasında sevgide de eşitlik vurgusu yaparak çok kadınla evliliğin mümkün olamayacağını söylemektedir. Buna rağmen yine buradan hareketle çok evliliğin kendisine verilen hak olduğunu vehmeden erkek, kadının da bu İlâhi emre uymasını, ikinci hatta daha fazla eşe rıza göstermesini beklemektedir.

Aynı kültür çevresinde yetişen bazı kadınların kültürel ve dini baskılar sonucu, ruhen istememesine rağmen bu duruma rıza gösterdiğini yapılan araştırmalar göstermektedir. Bunun sonucunda kadınlarda, ruh sağlığını yitirme, aile içi şiddet, benlik saygısında düşme, kıskançlık, rekabet- ki daha ziyade çocuk sayısında artış olarak ortaya çıkmaktadır- sık olarak görülmektedir. İlk eşin 3. evliliği arzusu da bu noktada değerlendirilmelidir. Kadere rıza olarak ifade ettikleri bu durum bazen intiharla bile sonuçlanmaktadır. Poligamik ailelerde kadınlar arasında görülen rekabet ve çekişme çocuklar arasında da görülmektedir.

Halen devlet bu tür evlilikleri kontrol ederek, kayıt altına almaya çalışmaktadır. Ancak 1980 sonrası çok evlilik Türkiye de artma eğilimindedir. Kayıt dışı evlik sayısı oldukça fazla olup kadınların da böyle eğilimleri olduğu gözlenmektedir.

Nedenleri arasında, ailenin geçimi tarım vs. aile içi işletme şeklinde ise çok sayıda kadına sahip olma arzusu, bazı toplumlarda poligaminin erkek için maddi zenginlik ve güçlü temsil eden toplumsal bir statü sembolü olarak görülmesi, ebeveynler için özellikle yaşlılık döneminde bir güvenlik ve emosyonel destek faktörü olarak algılanması, (Klomegah 1997), İnfertilite (kısırlık), erkek çocuk doğuramamak, kadının fiziksel ve ruhsal hastalıkları ile dinî ve felsefî inançlar gösterilmektedir.

Demografik bakış açısıyla; erkek ve kadın cinsiyet oranlarının değişmesi, Erkeklerin savaşlar veya tehlikeli işlerde çalışma sonucunda sayısının azalmasının yanı sıra, çocuk ölüm hızlarının yüksek olması poligamiye yatkınlık yaratmaktadır, denilmektedir (White 1988). Buna ilaveten dini nedenler de poligaminin yaygınlaşmasına imkân sağlamaktadır.

Buraya kadar verdiğimiz bilgiler çok evliliğe kadın zaviyesinden bakıldığını, yapılan araştırmaların daha ziyade kadın ve çocuk üzerindeki olumsuz etkilerini tespit ve tahlile yönelik olduğunu göstermektedir. Oysa bu ilişkinin iki öznesi vardır. Kadın ve erkek. Evrimsel psikoloji, genel olarak erkeğin eğilimlerinin poliganik, kadının ise monoganik olduğunu söylemektedir.

Erkeklerin poliganik eğilimlerinin onları çok evliliğe sürüklemesinin yanında, yetiştikleri çevreden edindikleri hem kültürel hem de dini başka bilgiler de onları çok evliliğe yönlendirmekte daha doğrusu yönlendirmektedirler.

Biz bu çalışmada romantik bir bakış açısıyla poliganik eğilimle başlayan ve akabinde Türk halk edebiyatı ürünlerinde güldürü konusu edilerek neredeyse kara mizaha dönüşen çok eşlilik meselesine biraz da erkek zaviyesinden bakmaya çalışacağız.

Çok eşlilik, daha ziyade güldürü konusu edilerek ele alındığından, asıl konuya geçmeden önce birkaç kelimeyle güldürü-mizah üzerinde durma gereği bulunmaktadır. Bunu yaparken de tarifle yetinmek arzusundayız.

Mizah (güldürü), olayların gülünç, alışılmadık, çelişkili yönlerini yansıtarak insanı söz konusu olaylar üzerinde düşündürme, eğlendirme, ya da güldürme sanatı olarak tarif edilmektedir. Bu yolla kimi zaman gündelik yaşamın bazı yönleri, insanların önüne güldürücü bir şekilde sunulmakta; kimi zamansa insanlara acı veren olaylar, hayatın tuhaf ya da saçma yönleri, kendine özgü bir bakışla ifade edilmektedir (Yardımcı, 2010:16). Çok daha sert, vurucu bir dile sahip ve umutsuzluk ağırlıkta olan güldürü ise kara mizah olarak adlandırılmaktadır.

Mizah, Türk halk edebiyatının pek çok türünde bulunmaktadır. Pek çok toplumsal ve ferdi konu mizah tadında masal, fıkra, ninni, mani, türkü, atasözü gibi türlerde ele alınıp işlenmektedir. Yukarıda bahsettiğimiz çok evlilik meselesi de bunlardan birisidir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Türk geleneği açısından bakıldığında nadiren görülen çok eşlilik, başka kültürlerin özellikle Arap kültürünün etkisiyle bilhassa Doğu illerimizde söz konusudur. Öyle görünüyor ki Türk halkı en önemli meselelerini mizah ile anlatma yoluna başvurmaktadır. Bu yolla konuya dikkat çekerek, bu meselenin halledilmesi ve sebep olduğu problemlerin giderilmesi için bir ortam oluşturmaya çalışmaktadır. Romantik bir bakış açısıyla yapılan ikinci, üçüncü evlilikler, umulan gibi olmayıp erkek ve kadın için ızdıraba dönüşmekte, mizah konusu olmaktadır. Türk halkı da bu durumu güldürü konusu olarak değerlendirmekte, konuya uygun türler üzerinden işlemektedir.

Çok eşlilik üzerine kurgulanan eserler, daha çok ikinci evliliğini yapmış erkekler ya da üçüncü şahıslar tarafından dile getirilmektedir. Güçlü gibi görünen erkek kendi

noksanlık ve zayıflıklarını gülme konusu yapmaktadır. Beşere ait çarpıklık (kusurlar) olay merkezli bir anlatım, kişileri olan bir sahne tasarımı içinde anlatılmaktadır. Burada mutsuzluk ve olumsuzluğa işaret edilerek mizahın asıl unsuru olan gülme unsuru gerçekleştirilmektedir. Üstünlük kuramına göre muhatabın (şair) kendisinin ve çevresinin de bu ilişkiler sistemine dâhil edildiği söylenebilir.

Bu ürünlerde psikanalitik teorinin öngördüğü cinsellik çağrıştıran ifadelerin, aşağılama, hakaret, ve saldırı söylemlerin çokça kullanıldığı görülmektedir. Kötü avrat, halt yemek, sirke, bit, canını sıkırmak, ümüğüne durmak, sakalı tükürükten batmak, tülenmiş tilkiye dönmek, döşeği kokmak, b.k, kazan karası, nirsuz, imansız, hamal eşeği, salaca, c.k gibi kelime ve kelime grupları bunlardan bazılarıdır.

Biraz önce evrimsel psikolojiye göre erkeklerin poliganik eğilimli olduğunu, ancak şartların da onları yönlendirdiğini söylemiştik. Buradan devamla:

Evlenme çağına gelmiş erkek çocuklar, sevdikleri kızlarla evlenme arzularını ailelerine açtıklarında karşılıklarına ummadıkları problemler çıkmaktadır. Çeşitli sebeplerle -ki bunlardan en önemlisi mal gairesidir- gençlerin önüne kuzenlerle evlenme şartı çıkar. Aileler o kadar ileri gider ki ilk eş olarak kuzeniyle evlenmesi durumunda sevdiği kızı ikinci eş olarak getirmesine izin verir, meşru hak olarak gördükleri çok evlilik hususunda baskı oluştururlar.

Zaten cinsel dürtülerini kontrol edemeyen insanların başvurduğu bir evlilik çeşidi iken, buna bir de baskılar, eklenince kanunları delmenin yolları elbette ki bulunacaktır.

İkinci evliliği yapanlar arasında hayal edilenin tersine mutlu olanların oranı çok düşüktür. Çünkü gelen ikinci eş, problemlerini de beraber getirmektedir. Ayrıca ikinci eş olarak kıskançlık, rekabet, mali problemler, çocuk sayısında artış gibi yeni sorunlara sebep olmaktadır.

Türk halk edebiyatı metinlerine bu açıdan baktığımızda çok evliliğin erkek için hayal edildiği gibi olmadığını görürüz. Yukarıda da belirttiğimiz gibi erkeğin çok evlilikten beklentisi olumludur. O, kadınlar arasında ev işlerinin paylaşılması, birbirleriyle arkadaşlık ederek birlikte sosyalleşme, çocukların bakımının paylaşılması gibi konuların sulh içinde yapılması beklentisi içindedir. Ancak "İki karılı bittin, iki analı süttten ölür." Atasözüne de yansdığı gibi durumun beklentiden farklı olduğu görülmektedir. Bir Maçka Türküsünde bu hayaller şöyle dile getirilmektedir.

Maçkalyim maçkali alirim iki kari
Biri gider ahıra (ormana) biri yıkar kapları

Delikanli karisi iki tane olacak
Birisi darıldı mi öteki sarılacak

Yine romantik bir Karadeniz delikanlısı; iki eşin kendisine hizmet için yarışacağını, hastalığın bahane olarak ortadan kalkacağını, işleri bölüşeceğini, birbirleriyle arkadaşlık edeceğini, ve İslam dinin kendisine böyle bir hak tanıdığı fikrine romantizmin etkisiyle kendini öyle kaptırmıştır ki iki hatunu mutfakta birini çorba pişirirken diğerini kurabiye yaparken hayal etmektedir. Ev temizliği ve çocuk bakımı gibi işlerin paylaşıldığı bir ortamda, fazla düşünceye dalmadan arkadaşça geçindiklerini düşünerek, 4 haktan ikisini kullandığı için ne kadar akıllıca davrandığını ve tebriği hak ettiğini şöyle ifade etmektedir.

.....

Karı bir tane ise,
Hastaluğa karişur,

İki tane olursa,
Aşkı için yarışur.

İki karı olunca,
Bölüşürler işleri,
Kocaya hizmet için,
Gösterurler dişleri.

Biri çorba pişurur,
Biri kurabiye,
Biri dizer mutfağı,
Biri bakar sebiye.

Karilar yalnız olmaz,
Hayallere saparlar,
İki tane olunca,
Arkadaşluk yaparlar.

Uzmanlar hep soyleyi:
Kariyi yalnız koyma.
Dört tane hakkun vardur,
Bir tane ile doyma. (17.02.2014 Mustafa Hoşoğlu)

Hemen arkasından muhtemelen iki evlinin hâlinde anlayan birisinin;

“Karadeniz dağları

Sarpa sarar yolları

İki avrat alanın

Acep nasıl halleri” derken dudağındaki gülümsemeyi görür gibi oluruz.

Bu sorunun cevabı Aşık Ruhsatı'den gelir.

Gurbetin veremi rahmi sıladır

Çok yüze gülenin işi hiledir

İki avrat alman başa belâdır

Ayşe'nin Fatma'nın sırası değil.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu tavır çok eşliğe yatkın erkek içindir, diye düşünülebilir.

İşte komedi bundan sonra başlar. Komedi insanların günlük yaşantısının temsili ve tasviridir. Onda insanlığın en fazla müşterek olan aksiyonları ve yaptığı hataların gülünç tarafları gösterilir. Okuyucu ya da dinleyici bu kusurları kendinde fark ederek onları ya düzeltmeye çalışır ya da aldırış etmez. Mizah âdet, alışkanlık ya da eğilimleri, beşeri çarpıklıkları olduğu gibi aktardığında hedef kitleyi incitmeden durumun sonuçlarını sergiler. Mizah kara mizaha evrilir. Türkiye'deki çok evliliğin daha çok inanca bağlı olması hasebiyle romantik beklentiler oluşturması, inanılanla sonucun beklenen gibi olmaması mizahı yapanın umutsuzca durumu sorgulamasını da getirir. Uyuşmazlık teorisinde olduğu gibi, olaylar beklenenin tersine gelişir ve bu insan da gülme arzusu oluşturur. (Yardımcı, 2010: 22) .

Aşık Çağları, “Alma iki avrat” başlıklı eserinde şöyle seslenmektedir.

Ayşem der: kat, araba. Fatmam der: moda, moda

Her gün bu aynı kavga, cüzdanım hepten darda.

İki kez evlenmeyin. Gençliğe güvenmeyin
Dünyaya aldanmayın, ben yandım siz yanmayın

Birisi al beğenmez, Diğeri zora gelmez.
İkisi de hal bilmez, iki evlenen gülmez

İki kez evlenmeyin. Gençliğe güvenmeyin
Dünyaya aldanmayın, ben yandım siz yanmayın

İki evlenen deli, perukla saklar keli.
Ters yöne yüzer gemi, yel tutmaz yelkenleri

İki kez evlenmeyin. Gençliğe güvenmeyin
Dünyaya aldanmayın, ben yandım siz yanmayın

(<http://www.ifksan.com/dinle.htm>)

Ger Ali'nin "Ham çökelek" türküsünü bilmeyen yoktur. Her iki eşinden de kurtulmak için kır eşeğine binip Kaşoluk'tan kaçmayı düşünen Ali, "İki avrat aldık da bir halt mı yedik" diyerek bilineni söylemektedir. Çağları kendisi üzerinden erkeklere ikinci kez evlenmemelerini salık verirken, Ger Ali sosyalleşmesi umuduyla evlendiği iki kadının rekabetleri, kıskançlıkları ve kendi aralarındaki işbirliği sonucu bizar olmuş bir erkeğin hezeyanlarını dile getirir. Sevgili eş, kötü avrata dönüşmüştür.

Kır eşşeğime biner kaş oluktan aşarım
Canımı sıkmayın avratlar da ikinizi de birden boşarım
Kurtulamadım kötü avrat elinden hey hey

Geli geli ver ver kız sekerek
Boğazına dursun ham çökelek
Geli geli ver ver kız sekerek
Ümüğüne dursun ham çökelek

Aman aman birine aldık bir metre astar
Ötekisi bayramlık ister yar yar
Kadir mevlam ikisinin acısını birden göster
Kurtulamadım kötü avrat elinden hey hey

Geli geliver ver kız sekerek
Boğazına dursun ham çökelek
Geli geli ver ver kız sekerek
Ümüğüne dursun ham çökelek

Birine aldık bir edik
Ötekine de alalım dedik
İki avrat aldıkta bir halt mı yedik
Geralim hey hey

Geli geliver kız sekerek
Boğazına dursun ham çökelek

Avradın kötüsü kötünden kötü
Dolapta kokutmuş yüz dirhem eti
Başına düşürmüş sirke ile biti
Yandım kötü avrat elinden hey

Geli geliver kız sekerek
Boğazına dursun hamçökelek

Gerali dedikleri de bir ala dana
Çekmiş bıçağı çıkmış meydana
Birin adı Hediye, birinin Dudu'ya
Yandım iki avrat elinden hey

Geli geliver kız sekerek
Boğazına dursun hamçökelek

Gır atıma biner karlı dağdan aşarım
Canımı sıkmayın avratlar da
İkinizi birden boşarım
Yandım iki avrat elinden hey hey

Geli geliver kız sekerek
Boğazına dursun ham çökelek

Kayseri, Bünyan, Erzurum adına kayıtlı aşağıdaki Türküler de aynı şekilde çılgılık atmaktadır.

Romantik bir bakış açısıyla çok evliliği düşünen erkek, gerçeklerle yüzleşmiştir artık. İşin sonucu kadın dayanışmasıyla (umulan kadınların sosyalleşmesiydi) dayak yiyip sakatlığa

kadar gelmiştir. Erkek özelde kendi durumu genelde erkeklerin durumuyla alay etmekte, konuya dikkat çekmektedir.

Hey ağalar için için
Ben ağlarım için için
Avrat beni döğeyazdı
Kaburgamı kır yazdı
Onlar iki ben bir tane
Farş malamat olayazdım

Hey ağalar için için
Ben ağlarım için için
Avrat beni döğeyazdı
Kaburgamı kır yazdı
Onlar iki ben bir tane
Farş malamat olayazdım

Yandım iki avrat elinden
İlle büyüğün dilinden

Ciğer çengelde kurtlanır
Gömlek sırtımda bitlenir
İki çengi nisbetlidir

Yandım iki avrat elinden
İlle büyüğün dilinden

Biri sağımda yatıyor
Biri solumda yatıyor
Sakalım tükürükten batıyor

Yandım iki avrat elinden
İlle büyüğün dilinden

Büyüğün adı Hediye

Küçüğün adı Tutıye
Haftada giderler kadiya

Yandım iki avrat elinden
İlle büyüğün dilinden

Çökelek koydum tirkiye
Ne bahanem var türküye
Dağda tülenmiş tilkiye

Döndüm iki avrat elinden
İlle büyüğün dilinden

Büyüğü kazan karası
Küçüğü ciğer yarası
Allah ikisini de alası

Yandım iki avrat elinden
İlle büyüğün dilinden

Arabanın köpün sökünce
Kapıdan yanımı kesince
Sol tarafıma vurunca

Bağırsağımı yırtayazdı
Onlar iki ben bir tane
Farş malamat olayazdım

Hey ağalar hey ağalar
Avrat beni döğeyazdı
Çekti bıyığımı kopardı
Sakalımı yolayazdı
Eşeğe biner eşerim
Karlı dağlar aşarım

İkinizi birden boşarım

Yandım iki avrat elinden

İlle büyüğün dilinden

(Cahit Öztelli

<https://www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=13248>)

Beni kınamayın eller

İk' evlenen hey deliler

Dert dinleyin ağalar beyler

Öldüm ik' avrat elinden

Yandım ik' avrat elinden

İlle küçüğün dilinden

Birisine aldım hedik

Birine alalım dedik

İk' evlendik halt ettik

Öldüm ik' avrat elinden

Yandım ik' avrat elinden

İlle küçüğün dilinden

Birisi sağımda yatar

Birisi solumda yatar

Sakalım tükrüğe batar

Öldüm ik' avrat elinden

Yandım ik' avrat elinden

İlle küçüğün dilinden

Birine aldım alaca

Birisi ister ferace

İkinize bir salaca

Öldüm ik' avrat elinden

Yandım ik' avrat elinden
İlle küçüğün dilinden

Aş pişirir kanga ile
Tuz atarlar önge ile
Getirirler kavga ile
Öldüm ik' avrat elinden

Yandım ik' avrat elinden
İlle küçüğün dilinden

Atıma biner kaçarım
Yüce dağlardan aşarım
İkinizi bir boşarım
Öldüm ik' avrat elinden

Yandım ik' avrat elinden
İlle küçüğün dilinden

(Adnan Türköz, Bünyan
<https://www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=18454>)

İki evliler arsız olur
Özü gözü nursuz olur
Ölende imansız ölür
Yandım iki karı elinden

Büyüğün oğlu uşağı
Küçüğün koka döşşegi
Olmuşam hammal eşşegi
Kime derler ne getirdin

Orta kapıyı ben açtım
Onlar döğüştü ben kaçtım
Ettiğim işlere şaştım

Yandım iki karı elinden
İlle büyüğün elinden

Yük yığarlar yük üstüne
Döğüşürler baş üstüne
Beni de küçüğün üstüne

Yandım iki karı elinden
Hele büyüğün dilinden

[Burhanettin Polat, Erzurum](#)

<https://www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=13246>

Aş pişirir gamga ile
Tuz atarlar önge ile
Getirirler kavga ile

Yandım iki avrat elinden
İlle kumanın dilinden

İki avrat mantı pişirir
Mantının suyun taşırır
Ben yimem karnım şişirir

Yandım iki avrat elinden
İlle kumanın dilinden

İki avrat hamur açar
Kuması tozunu saçar
Herif de dışarı kaçar

Yandım iki avrat elinden
İlle kumanın dilinden

Alttaki avrat yaşmak ister
Üstteki avrat boğuşmak ister
Herif oradan kaçmak ister

Yandım iki avrat elinden
İlle kumanın dilinden

Birine aldım alaca
Biri peçe istiyor karaca
İkisine bir salaca

Yandım iki avrat elinden
İlle kumanın dilinden

Bir çikler aldım kurtlandı
Sırtımda gömlek bitlendi
İkisi de birden inlendi

Yandım iki avrat elinden
İlle kumanın dilinden Kayseri

<http://turkusozu.com/t-turkusozu/16928-yandim-iki-avrat-elinden-3-turkusunun-sozleri.html>

İkinci eş ile evlenen erkeğin, üçüncü evliliğe yeltenmediği ya da yeltenemediği istatistiklerle de ortaya çıkmaktadır. Ancak geleneksel aile yapısı içinde kumayla oturan ilk eşin üçüncü evlilik için ilenç noktasında dua ettiği malumumuz. Kocasını kuma getiren ilk kadın, kendi üzüntüsünü terk edilen ve tercih edilen noktasında kumasının da yaşamasını istemektedir.

İkinci kadının, kumanın, "İlk avrat çarık sonra ki sarık" atasözünde de olduğu gibi; koca nezdinde daha kıymetli olduğu vurgusu Nasrettin Hoca fıkrasında da şöyle dile gelir.

Hocanın iki karısı varmış. Bir gün "En çok hangimizi seviyorsun?" diye sorarlar hoca söylemek istemez.

Yeni karısı:

-ikimizde göle düşsek, önce hangimizi kurtarırdın? demiş.

Hoca eski eşine, "Sen biraz yüzme biliyordun değil mi?" der.

İki eşi olan bir erkeğin ev hayatındaki durumu ise her gün camiye en erken giden cemaatten biri üzerinden ifadesini bulur.

Adamın biri camiye sürekli erken gelirmiş. Diğer arkadaşı sormuş:
-Arkadaş sen benden erken geliyorsun, bunun hikmeti nedir?
-Gayet kolay, ben iki evliyim. Biri elbisemi giydirir, biri abdest suyumu döker, erkenden gelirim.

Adam eve gitmiş, bir hanım daha almış. Çok geçmeden iki hanım kavga etmeye başlamış. Adam evden kaçmış. Camiye arkadaşından daha evvel gelmeye başlamış. (Nihat İŞMAN)

Agop üzerinden anlatılan aşağıdaki fıkra ise, iki eşi bulunan bir adamın kalabalıkta yalnız ve sahipsizliğini anlatan güzel örneklerden birisidir.

Agop'un iki karısı varmış. Aynı ayrı evlerde yaşarlarmış. Birinci karısının adı Hap, ikincisinin adı Hop imiş. Agop bir gece bir eşinde, bir gece diğer eşinde kalırmış.

Agop yine bir gün işinden çıkmış, Hop'un evine gitmek üzere yola koyulmuş. Yolda giderken belediyenin açtığı bir kubura düşmüş. Ne kadar ceht ettiyse de dışarı çıkamamış. Akşam vakti olduğu için sesini de duyuramamış. Çaresiz beklerken, başlamış kendi kendine konuşmaya.

Hap der Hop'tadır

Hop der Hap'tadır.

Bilmezler ki Agop

Boğazına Kadar b.ktadır.

Sonuç

Sonuç olarak şunu ifade etmek isterim. Poligami, gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda açık olarak toplumsal normların içinde kendine yer bulamamakla beraber, bazı yörelerde hükmünü icra etmektedir. Sosyolojik, psikolojik, ekonomik, politik ve dini pek çok boyutu bulunan poligami, üzerinde çeşitli açılardan inceleme yapılması ve cevaplar üretilmesi gereken bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Dinin gereği olduğu varsayımı ile görmezden gelinen bu mesele, üzerindeki perde kaldırılarak görünür kılınmak, sebep olduğu negatif sonuçlar giderilmek, sağlıklı nesil ve buna bağlı olarak sağlıklı aile-toplumlar oluşturmak niyeti ortaya konulmalıdır.

Buraya kadar seçme yaparak incelediğimiz Türk halk edebiyatı metinlerinden de anlaşılacağı gibi poligaminin, yalnızca kadın ve çocukları etkilediği, onların ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaptığı yönündeki araştırmaların eksik olduğu görülmektedir. Bu kısa çalışmada bile, işin faili gibi görünen erkeklerin de mağdur olduğu açıkça görülmektedir. Faile de mağdur gözüyle bakmak, sanırım hem öfkeyi azaltacak hem de sağlıklı sonuçlara ulaşmada yol gösterici olacaktır.

KAYNAKÇA

- Bergstrom TC (1994) On the economics of polygyny. Available: http://econpapers.repec.org/RePEc:wop:michec:_026 (1mart 2015'te ulaşıldı)
- Cin H. (1974). İslam ve Osmanlı Hukukunda evlenme, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Gücük, Sebahat; Günher Arıca, Seçil; Akan, Zafer; Arıca, Vefik; Alkan, Servet (2010). Van İlindeki Çok Eşlilik Oranları Ve Etkileyen Faktörler, Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi,
- Kaya, Doğan (1999). Âşık Ruhsatı, Genişletilmiş II. Baskı, Sivas.
- Klomegah R (1997). Socio-economic characteristics of Ghanaian women in polygynous marriages. J Comp Fam Stud, 28:73-88.
- Maden A. (1991). Evlenme ve evlenme şekilleri. Türk Aile, Ansiklopedisi, Aile Araştırma Kurumu, Ankara.
- Özdemir R. (1991). Tokatta ailenin sosyoekonomik yapısı, Aile Yazıları Temel Kavramlar Yapı ve Süreç B.A.A.K, . Ankara.
- Özkan M, Altındag A, Oto R, Sentunali E (2006) Mental health aspects of Turkish women from polygamous versus monogamous families. Int J Soc Psychiatry, 52:214-220.
- Rivett M, Street E (1993). Informal polygamy: a suitable case for treatment? J Fam Ther, 15: 71-79.
- Slonim-Nevo V, Al-Krenawi A, Yuval-Shani B (2008) Polygynous marriage in the Middle East: stories of success and failures. Ethnology, 47:195-208.
- White DR (1988). Causes of polygyny: ecology, economy, kinship, and warfare. Am Anthropol, 90: 871-887.
- Yardımcı, İsmail (2010). Mizah kavramı ve Sanattaki yeri, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler dergisi.
- Yılmaz, Ertan, Tamam, Lut; Bal, Ufuk (2015). Poligami ve Ruh Sağlığına Etkileri, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar - Current Approaches in Psychiatry,
- Zeitzen MK. (2008). Polygamy A Cross-cultural Analysis. New York, Berg Publishers https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_rapor_no_5.pdf

<https://www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=18454> (15.10.2017)

<http://turkusozu.com/t-turkusozu/16928-yandim-iki-avrat-elinden-3-turkusunun-sozleri.html> (15.10.2017)

<https://www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=13246> (15.10.2017)

<https://www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=13248> (15.10.2017)

<http://turkusozu.com/t-turkusozu/16928-yandim-iki-avrat-elinden-3-turkusunun-sozleri.html> (15.10.2017)

<http://www.ifksan.com/dinle.htm> (Âşık Çağları)